

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»**

**"Blindlit: κατασκευή πλατφόρμας παιδικής
λογοτεχνίας για άτομα με προβλήματα όρασης"**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΑ ΔΕΣΠΟΤΙΔΟΥ

Επόπτρια: Γαβριηλίδου Ζωή, Καθηγήτρια, ΔΠΘ

Κριτές:

Κιοσσές Σπυρίδων, Διδάσκων, ΕΔΠΠ

Μητσιακή Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

ΚΟΜΟΤΗΝΗ/ΑΘΗΝΑ,

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2022

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε αυτή την εργασία επιχειρείται η κατασκευή μιας πλατφόρμας ομιλούντων βιβλίων με εστίαση στην παιδική λογοτεχνία και συγκεκριμένα παραμύθια που μπορούν να γίνουν κατανοητά από μαθητές προσχολικής ηλικίας και παιδιά δημοτικού, λόγω των εύκολων νοημάτων και γλωσσικής τους έκφρασης. Πρόκειται για μια πλατφόρμα που έχει στόχο να βοηθήσει όσο το δυνατόν περισσότερο παιδιά με προβλήματα όρασης, που τους αρέσει η λογοτεχνία, αλλά εξαιτίας της ανάγνωσης δυσκολεύονται, και τελικά δηλώνουν παραίτηση. Το Blindlit αποτελεί μια προσπάθεια να ενταχθεί το παιδί ομαλά στο περιβάλλον της τεχνολογίας, να αναζητήσει τα παραμύθια που επιθυμεί να ακροαστεί και αυτό να του προκαλέσει ψυχική τέρψη, αλλά και να αποκομίσει με ευχάριστο τρόπο τα διδάγματα της λογοτεχνίας. Ο τρόπος με τον οποίο κινήθηκα και τελικά οδηγήθηκα στην δημιουργία αυτής της πλατφόρμας είναι μέσω το σημαντικών σταδίων του Design Thinking, όπου μέσω μιας αλληλουχίας βημάτων σκέψης, αποσαφήνισα ποιες είναι οι αδυναμίες των παιδιών με προβλήματα όρασης στον τομέα της Λογοτεχνίας, και στη συνέχεια προσπάθησα να καλύψω αυτές τις αδυναμίες, ώσπου υλοποίησα αυτήν την πλατφόρμα ηχογραφώντας παραμύθια, και στην πορεία φορτώνοντάς τα ως ομιλούντα πλέον βιβλία στην ψηφιακή πλατφόρμα Blindlit.

Λέξεις κλειδιά: *προβλήματα όρασης, ολική τύφλωση, μερική τύφλωση, ιστολόγιο, ανάγνωση, λογοτεχνία, τεχνολογία*

Βιβλιογραφία

- ✚ Abhinav Kulkarni & Kishor Bhurchandi. (2015). Low cost e-book reading device for blind people. *International Conference on Computing Communication Control and Automation*. IEEE Computer Society 1730 Massachusetts Ave., NW Washington, DC United States.
- ✚ Allan, J. (2006). The repetition of exclusion. *International Journal of Inclusive Education*, σσ. 121-133.
- ✚ Allan, J. (2007). *Rethinking inclusive education: The philosophers of difference in practice (Vol. 5)*. Springer.
- ✚ Anastasiou, D., & Kauffman, J. (2013). *The social model of disability: Dichotomy between impairment and disability*. In *The Journal of Medicine and Philosophy: A forum for bioethics and philosophy of medicine (Vol. 38, No. 4, pp. 441-459)*. Oxford University Press.
- ✚ Barraga, N. (1983). « *Visual Handicaps and Learning* ». Austin: Exceptional Resources.
- ✚ Barraga, N. C., & Erin, J. N. (1992). *Visual handicaps and learning*. Austin: TX: PRO-ED.
- ✚ Barton, L. (1997). Inclusive education: romantic, subversive or realistic?. *International journal of inclusive education*., σσ. 231-242.
- ✚ Bolt, D. (2015, 7 30). Not forgetting happiness: the tripartite model of disability and its application in literary criticism. . *Disability & Society*, σσ. 1103-1117.
- ✚ Booth, T. (2009). Keeping the future alive: Maintaining inclusive values in education and society. *Inclusive education across cultures: Crossing boundaries, sharing ideas*., σσ. 12-134.
- ✚ Brooke, J. (1996). SUS: A 'quick and dirty' usability scale. In P. W. Jordan, B. Thomas, B. A. Weerdmeester, & I. L. McClelland (Eds.) *Usability Evaluation in Industry* (pp. 189--194). Taylor & Francis: London.
 - [SUS: A Quick and Dirty Usability Scale \(Word Document\)](#)

- ✚ Brooke, J. (2013). SUS: a retrospective. *Journal of Usability Studies*, v.8 n.2, p.29-40
 - [SUS: A Retrospective \(PDF\)](#)
- ✚ Cankaya, S. K. (2015). *The educational policy of European Union.*, 174, 886-893.
- ✚ Carlson, D., & Ehrlich, N. (2006). Sources of payment for assistive technology: Findings from a national survey of persons with disabilities. *Assistive Technology*, σσ. 77-86.
- ✚ Carter, E., Moss, C., Hoffman, A., & Chung, Y. (2011). Efficacy and social validity of peer support arrangements for adolescents with disabilities. *Exceptional Children*, σσ. 107-125.
- ✚ Carter, E.W.; Hughes, C. (2005). Increasing social interaction among adolescents with intellectual disabilities and their general education peers: Effective interventions. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, σσ. 179-193.
- ✚ Comber, B. (2013). Critical Literacy: What does it look like in the early years ? Στο J. &. In Marsh, *The SAGE handbook of early childhood literacy* (σσ. 587-601). United Kingdom: Sage Publications.
- ✚ Corn, A. L., & Koenig, A. J. (1996). *Perspectives on low vision. Foundations in low vision: Clinical and functional perspectives*. AFB Press.
- ✚ Djikic, M. O. (2013). Reading other minds: Effects of literature on empathy. *Scientific study of Literature*, σσ. 28-47.
- ✚ Durall, T. L. (2014, January 1). Design Thinking and Collaborative.
- ✚ E Mol, S., & Bus, A. (2011). To read or not to read: a meta-analysis of print exposure from infancy to early adulthood. *Psychological Bulletin* 137, σ. 267.
- ✚ Eleweke, C., & Rodda, M. (2002). The challenge of enhancing inclusive education in developing countries. *International Journal of Inclusive Education*, σσ. 113-126.

- ✚ Evengrounds website. (2010). *Is Braille usefull today?* Ανάκτηση από <http://evengrounds.com/blog/is-braille-useful-today>
- ✚ Freedman, R. (1997). *Out of darkness: the story of Louis Braille*. Houghton Mifflin Harcourt.
- ✚ Freitas, D., & Kouroupetroglou, G. (2008, 2 20). Speech technologies for blind and low vision persons. *Technology and Disability*, σσ. 135-156.
- ✚ French, S., & Swain, J. (2000). Towards an affirmation model of disability. *Disability & society*, σσ. 569-582.
- ✚ Gavriilidou, Z., & Garoufos, A. (2022). THE LEXICOGRAPHIC PROTOCOL OF Mikaela_Lex: A FREE ONLINE SCHOOL DICTIONARY OF GREEK ACCESSIBLE FOR VISUALLY-IMPAIRED SENIOR ELEMENTARY CHILDREN. *International Congress Euralex 2022: Dictionaries and Society* (σ. 169). Mannheim: IDS-VERLAG.
- ✚ Gavriilidou, Z., & Garoufos, A. (2022). THE LEXICOGRAPHIC PROTOCOL OF Mikaela_Lex: A FREE ONLINE SCHOOL DICTIONARY OF GREEK ACCESSIBLE FOR VISUALLY-IMPAIRED SENIOR ELEMENTARY CHILDREN. *XX EURALEX International Congress: Dictionaries and Society*. (σσ. 563-568). Mannheim: IDS-Verlag.
- ✚ Göransson, K., & Nilholm, C. (2014). Conceptual diversities and empirical shortcomings—a critical analysis of research on inclusive education. *European journal of special needs education*, σσ. 265-280.
- ✚ Holden B, F. T. (2016). *Global Prevalence of Myopia and High Myopia and Temporal Trends from 2000 through 2050*. American Academy of Ophthalmology.
- ✚ Johnston, M. (1997). *Integrating models of disability: A reply to Shakespeare and Watson*.
- ✚ Kevin M. Storer, S. B. (2019). “That’s the Way Sighted People Do It”: What Blind Parents Can Teach Technology Designers About Co-Reading with Children. *Abilities*. San Diego, CA, USA.

- ✚ Klatzky, R. L., & Lederman, S. J. (1988). The intelligent hand. Στο *In Psychology of learning and motivation* . (σσ. Vol. 21, pp. 121-151). Academic Press.
- ✚ Kling, A., Campbell, P., & Wilcox, J. (2010, 3 23). Young children with physical disabilities: Caregiver perspectives about assistive technology. *Infants & Young Children*, σσ. 169-183.
- ✚ Kuppers, P. (2009). Toward a rhizomatic model of disability: Poetry, performance, and touch. *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*, σσ. 221-241.
- ✚ Levitt., J. (2017, Μαΐου 25). Developing a model of disability that focuses on the actions of disabled people. *Disability & Society*, σσ. 735-747.
- ✚ Liu, Z. (2005). Reading behavior in the digital environment: Changes in reading behavior over the past ten years. *Journal of documentation* 61, σσ. 700-712.
- ✚ Mar, R. A. (2015). Theory and research on the relation between narrative fiction and social abilities. *Literature and Empathy – A transdisciplinary symposium by IGEL*. Gottingen.
- ✚ Marcus, M. W. (2011). *Myopia as a risk factor for open-angle glaucoma: a systematic review and meta-analysis*. Ophthalmology.
- ✚ Mason, H., & McCall, S. (2013). The preparation of raised diagrams. Στο *In Visual ImpairmentX* (σσ. pp. 180-187). David Fulton Publishers.
- ✚ Massoumeh, Z., & Leila, J. (2012). An investigation of medical model and special education methods. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, σσ. 5802-5804.
- ✚ Mathieu, B. (1983). Applications of PIAF Program. Στο *In Computerised Braille Production* . (σσ. (pp. 28-34)). Springer, Berlin, Heidelberg.
- ✚ National Endowment for the Arts. (2004, June). Reading at Risk: A Survey of Literary Reading in America. *National Endowment for the Arts*.
- ✚ Nielsen, L. (2013). *Personas-user focused design* (Vol. 1373). London: Springer.

- ✚ Palioura, S. G. (2014). Management of ocular surface tumors: excision vs. topical treatment. . *Vision Pan-America*, σ. 4.
- ✚ Peaco, F. (2004). Braille Literacy: Resources for Instruction, Writing Equipment, and Supplies. *NLS Reference Circulars. In Library of Congress. Library of Congress*. 101 Independence Ave SE, Washington, DC 20540.
- ✚ Pisha, B., & Coyne, P. (2001). Jumping off the page: Content area curriculum for the Internet age. *Electronic Literacy in School and Home: A Look into the Future*.
- ✚ Purcell, J. (2015, March 27). The resurgence of audio drama. *Financial Times*.
- ✚ Purdie, N., & Ellis, L. (2005). *A review of the empirical evidence identifying effective interventions and teaching practices for students with learning difficulties in year 4, 5 and 6*.
- ✚ Rosemary Kavanagh, B. C. (2005). Βιβλιοθήκες για Τυφλούς στην Εποχή της Πληροφορίας-Κατευθυντήριες Οδηγίες για Ανάπτυξη. *Διεθνής Ομοσπονδία Ενώσεων και Ινστιτούτων Βιβλιοθηκών (IFLA)*. Διεθνής Ομοσπονδία Ενώσεων και Ινστιτούτων Βιβλιοθηκών (IFLA).
- ✚ Rudnick, A. (2017). *The medical versus the social model of disability: a false dichotomy*. *Physical Medicine and Rehabilitation Research*, 2(6), 1-2.
- ✚ Saar, M., & Arthur-Okor, H. (2013). Reference services for the deaf and hard of hearing. *Reference Services Review*.
- ✚ Samaha, A. M. (2007). *What good is the social model of disability?* *The University of Chicago Law Review*, 74(4), 1251-1308.
- ✚ Sauro, J., & Lewis, J. R. (2011). When designing usability questionnaires, does it hurt to be positive? In *Proceedings of CHI 2011* (pp. 2215-2223). Vancouver, Canada: ACM.
 - http://www.measuringu.com/papers/sauro_lewisCHI2011.pdf
- ✚ Sauro, J., & Lewis, J. R. (2012). *Quantifying the user experience: Practical statistics for user research*. Burlington, MA: Morgan-Kaufmann.

- ✚ Scott, A., & Doughty, C. (2012, 7 27). Care, empowerment and self-determination in the practice of peer support. *Disability & Society*, σσ. 1011-1024.
- ✚ Skrtic, T. (1991). The special education paradox: Equity as the way to excellence. *Harvard educational review*, σσ. 148-207.
- ✚ Slee, R. (2006). *Inclusive schooling as a means and. The SAGE handbook of special education*. Sage.
- ✚ Smart, J. (2009, Απρίλιος-Ιούνιος). The power of models of disability. *Journal of Rehabilitation*.
- ✚ Smart, J. F., & Smart, D. W. (2006). Models of disability: Implications for the counseling profession. *Journal of counseling & development*, σσ. 29-40.
- ✚ Soriano, V., Watkins, A., & Ebersold, S. (2017). Inclusive Education for Learners with Disabilities. *Study for the PETI Committee*.
- ✚ UNESCO, P. (2009). Policy guidelines on inclusion in education. Paris (Fr).
- ✚ Virgil L. P. Blake. (1990). Something New Has Been Added: Aural Literacy and Libraries. *Information Literacies for the Twenty-First Century*, σσ. 203-218.
- ✚ Watkins, A., & Meije, C. J. (2016). *Implementing inclusive education: Issues in bridging the policy-practice gap*. Emerald.
- ✚ Whitmore, J. R., & Maker, C. J. (1985). *Intellectual giftedness in disabled persons*. Aspen Publishers.
- ✚ Wikipedia. (n.d.). *Wikipedia*,. Ανάκτηση από Braille Embosser: http://en.wikipedia.org/wiki/Braille_embosser
- ✚ Wolniak, R. (2017, May 31). The Design Thinking method and its stages. *Systemy Wspomagania w Inżynierii Produkcji*,6.
- ✚ Wood, C. L., & Heward, W. L. (2006). *Exceptional children: An introduction to special education*. Pearson Education/Merrill/Prentice Hall.
- ✚ World Health Organisation, (. (n.d.). “Global Data on Visual Impairment 2010”.

- ✚ Zunshine, L. (2014). Theory of mind as a pedagogical tool. *Interdiscip. Lit. Stud.* 16, σσ. 89-109.
- ✚ Αγγελίδης, Π., & Χατζησωτηρίου, Χ. (2013). *Συμπεριληπτική εκπαίδευση: Η αποδοχή του διαφορετικού. Δελτίο Εκπαιδευτικού Προβληματισμού και Επικοινωνίας. Διάδραση.*
- ✚ Ανδρειωμένος, Γ. (2017, Φεβρουάριος 6). Η ξένη λογοτεχνία από μετάφραση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Το παράδειγμα των νεότερων σχολικών αναγνωσμάτων. *Σύγκριση*, σσ. 110-130.
- ✚ Αρχάκης, Α. (2005). *Γλωσσική Διδασκαλία και σύσταση κειμένων*. Αθήνα: Πατάκη.
- ✚ Βερούτη, Μ. Α. (2016). *Βοηθήματα χαμηλής όρασης.*
- ✚ Γαβριηλίδου, Ζ., Μητσιάκη, Μ., & Φλιάτουρας, Α. (2021). *100 βασικές έννοιες για τη Γλωσσολογία*. Αθήνα: Gutenberg.
- ✚ Γαρούφος, Α. (2021). Παιγνιοποίηση στην Ψηφιακή Λεξικογραφία. *1ο e-Colloquium Προπτυχιακών & Μεταπτυχιακών Φοιτητών, Υποψήφιων Διδασκόντων & Μεταδιδακτορικών Ερευνητών Γλωσσολογίας*. Κομοτηνή: ΔΠΘ.
- ✚ Γερασιμάτου, Β. (2020, Οκτώβριος 19). *Αστιγματισμός*. Ανάκτηση από WikiHealth: <https://wikihealth.gr/health/astigmatismos/>
- ✚ Γεωργιάλας Η, Γ. Γ. (2010). *ΜΕΛΕΤΗ ΔΕΠ Α' ΟΦΘΑΛΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑ, Οφθαλμολογία*. Λευκωσία:: Π.Χ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΗΣ.
- ✚ Διακομιχάλης, Μ. (2010). *Άτομα με προβλήματα όρασης και διαδίκτυο: δυνατότητες και εμπόδια στη χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.*
- ✚ Ε, Π. (2010). *ΟΠΤΟΜΕΤΡΙΑ Ι*. ΑΘΗΝΑ: ΕΛΛΗΝ.
- ✚ Ελευθερίου, Π. (2009). *Αντιλήψεις Για Τα Άτομα Με Αναπηρία: Ανάλυση του σχολικού Λόγου και του σχολικού ιχνογραφήματος*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- ✚ Ζώνιου-Σιδέρη Α., Ν.-Ν. Ε. (2012). *Αναπηρία και εκπαιδευτική πολιτική: Κριτική προσέγγιση της ειδικής και ενταξιακής εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πεδίο.

- ✚ Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (1998). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ✚ Ζώνιου-Σιδέρη, Α., & κ.α. (2012). *Αναπηρία και εκπαιδευτική πολιτική: Κριτική προσέγγιση της ειδικής και ενταξιακής εκπαίδευσης*. Αθήνα: Πεδίο.
- ✚ Κατσούλης, Φ., & Χαλικιά, Ι. (2007). *Εισαγωγή στην εκπαίδευση των μαθητών με μερική ή ολική απώλεια όρασης. Στο ΕΠΕΑΕΚ II, Διαναπηρικός Οδηγός Εξειδίκευσης*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- ✚ Κοκκινάκη, Δ., & Κοκκινάκη, Α. (2016). Η νομοθεσία της ειδικής αγωγής στην Ελλάδα και την Αγγλία: μια συγκριτική προσέγγιση. 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης. (σσ. 7-16). Αθήνα: ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ.
- ✚ Κουρουπέτρογλου, Γ. Θ. (2004). Οι τεχνολογίες πληροφορικής στην ενταξιακή εκπαίδευση των τυφλών μαθητών. *Εκπαίδευση και Τύφλωση-Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές*, σσ. 201-210.
- ✚ Λιοδάκης, Β. (2000). *Εκπαιδευτικά προγράμματα για τυφλούς*. Αθήνα: Ατραπός.
- ✚ Λιοδάκης, Β. Δ. (2000). *Εκπαιδευτικά προγράμματα για τυφλούς*. Αθήνα: Ατραπός.
- ✚ Μαρκαντώνη, Σ. (2016). Πολιτικές εκπαιδευτικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων με αναπηρία. *Παιδαγωγική επιθεώρηση*.
- ✚ Παπαρούση, Μ. (2014, Δεκέμβριος). Η κριτική θεωρία και η διδασκαλία της λογοτεχνίας: συνδυάζοντας αναγνωστικές και κριτικές προσεγγίσεις. *ΚΕΙΜΕΝΑ για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής Λογοτεχνίας*.
- ✚ Πατρώνα, Β. (2018, Σεπτεμβρίου 22). *apothesis.eap.gr*. Ανάκτηση από Η συμβολή του σχολικού μαθήματος της Λογοτεχνίας στην ανάπτυξη της Θεωρίας του Νου των εφήβων: <file:///C:/Users/freer/Downloads/%CE%A0%CE%B1%CF%84%CF%81%CF%8E%CE%BD%CE%B1%20%CE%92%CE%AC%CE%B9%CE%B1%20%CE%94%CE%B9%CF%80%CE%BB%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%95%CE%9A%CE%A050.pdf>

- ✚ Περυσινάκης, Ι., & Τσαγαρίδης, Α. (2004). *Γλώσσα και Λογοτεχνία στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- ✚ Σούλης, Σ. (2008). *Ένα Σχολείο Για Όλους. Από την έρευνα στην πράξη: Παιδαγωγική Της Ενταξης*. Αθήνα: Gutenberg.
- ✚ Στασινός, Δ. (2016). *Η ειδική εκπαίδευση 2020: Για μια Συμπεριληπτική ή Ολική Εκπαίδευση στο Νέο- ψηφιακό σχολείο με Ψηφιακούς πρωταθλητές*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- ✚ Σταύρακας, Ι. (2018, Ιούνιος 18). *Αμφιβληστροειδοπάθεια της προωρότητας, αντιμετώπιση και επιπλοκές*. Ανάκτηση από mitera.gr: <https://www.mitera.gr/arthra-ygeias/amfivlistroeidopatheia-tis-proorotitas-antimetopisi-kai-epiplotkes/>
- ✚ Ταλιαντζής, Σ. (2021). *Σύγκριση των αλλοιώσεων του συμπλέγματος των γαγγλιακών κυττάρων με τις αλλοιώσεις στο οπτικό νεύρο με το HRT σε ασθενείς με προπεριμετρικό γλαύκωμα και γλαύκωμα ανοικτής γωνίας*.
- ✚ Τασιόπουλος, Β. (2006). *Οι αναπηρίες στα ελληνικά λαϊκά παραμύθια και τις ευτράπελες. Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση*. Βόλος.
- ✚ Τάφα, Ε. (2008). *Συνεκπαίδευση παιδιών με και χωρίς προβλήματα μάθησης και συμπεριφοράς*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ✚ Τριβλής, Α. (n.d.). *Βοθήματα χαμηλής όρασης*.
- ✚ Τσιρώνης, Ε. (2004). *Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟ ΕΝΙΑΙΟ ΛΥΚΕΙΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ*. Στο Α. Τ. Ι.Ν. Περυσινάκης, *Γλώσσα και Λογοτεχνία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση* (σσ. 359-370). Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- ✚ Φίλιππος Κατσούλης, Μ. Ρ. (2019). *Οδηγός εκπαιδευτικού για την εκπαίδευση στο ανάγλυφο σύστημα γραφής και ανάγνωσης braille*. ΙΕΠ.
- ✚ Φωτεινάκης Β, Π. Ε. (2000). *Κλινική Διάθλαση*. ΑΘΗΝΑ: ΕΛΛΗΝ.
- ✚ Χατζηθεοχάρους, Χ. Α. (2001). *Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Ενιαίο Λύκειο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

- ✚ Χατζηπαπά, Ε. Ε. (2017). Διερεύνηση Στρατηγικών Χρήσης Λεξικού Μαθητών Δημοτικού και Γυμνασίου, Διδακτορική διατριβή. Κομοτηνή, Θράκη, Ελλάδα.
- ✚ Χατζηχαραλάμπους, Ε. (2000). *“Ψυχοκοινωνικά προβλήματα μερικώς βλεπόντων και τυφλών ατόμων – Διαστάσεις αποκατάστασης και κοινωνικής ένταξης”*. Αθήνα.
- ✚ Χριστοφοράκη, Κ. (2004, Οκτώβριος). Η Υποστηρικτική Τεχνολογία στην Εκπαίδευση των Ατόμων με Σοβαρά Κινητικά Προβλήματα. *ΠΡΟΣΒΑΣΗ- Η Υποστηρικτική Τεχνολογία στην Εκπαίδευση των Ατόμων με Σοβαρά Κινητικά Προβλήματα*, (σσ. 298-317).